

GIMENO BETÍ, Lluís (2004): *Mossèn Alcover i les comarques centrals del territori lingüístic (Correspondència epistolar amb mossèn Joaquim Garcia Girona)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 231 p.

El llibre de Lluís Gimeno Betí constitueix una aportació al coneixement de la nostra història lingüística a partir de la detallada descripció i del comentari de la correspondència entre Alcover i J. Garcia Girona. També ens dona a conèixer l'obra de creació literària d'aquest darrer autor i aporta l'edició d'algunes composicions inèdites; de la seva contribució lexicogràfica, Ll. Gimeno ja n'havia fet un estudi en el seu llibre de 1998 (*De lexicografia valenciana [Estudi del 'Vocabulari del Maestrat' de Joaquim Garcia Girona]*).

En la introducció es contextualitza Garcia Girona i Alcover en les postures davant la llengua del moment: d'acord amb la concepció que tenien sobre el registre formal se situarien en el corrent dels qui proposen un català acadèmic de tradició antiga (enfront dels partidaris d'un català acadèmic de tradició moderna i dels partidaris del "català que ara es parla").

Garcia Girona segueix les orientacions lingüístiques i gramaticals d'Alcover (que havia rebut la seva formació gramatical de Tomàs Forteza). Aquesta posició sobre la llengua li venia dels escriptors i erudits de Catalunya, com a home que s'havia format al Seminari de Tortosa on estigué en contacte amb els escriptors i renaixentistes catalans d'aquelles comarques (com mossèn Tomàs Bellpuig i Francesc Mestre i Noé). Em permeto d'afegir que mossèn Bellpuig és autor d'una breu ortografia catalana, que seria interessant de contrastar amb l'ortografia de Garcia Girona exposada en el capítol cinquè.

En el capítol segon s'història l'actitud lingüística a Castelló durant el s. XIX i primer terç del XX. Les actituds de reivindicació de la llengua es donen a conèixer a través de la premsa. El primer es-

crit en català apareix l'any 1856 a *El Eco de Castellón*, primer periòdic local. L'autor n'és Josep M. Bonilla, adscrit a l'actitud del valencià que ara es parla.

El moviment de la Renaixença es dona a conèixer a través del periòdic *Revista de Castellón* (1881-1883), encara que l'ús del català hi és irrellevant. Les idees polítiques i lingüístiques del valencianisme local es manifesten en la revista cultural *Ayer y hoy*, a principis del xx. En aquesta revista apareixen una sèrie d'articles reivindicatius sobre la llengua ("Notes valencianistes" de Gaetà Huguet), en què es fa una crida a la normalització lingüística. L'any 1911 neix una altra publicació *Arte y letras*, alguns col·laboradors de la qual mostren interès per estudiar la llengua. El 1916 la Joventut Regionalista —moviment regionalista castellonenc— crea el setmanari *Veü de la Plana*, on es fan reivindicacions lingüístiques constants i se segueixen de prop els esdeveniments polítics de Catalunya de la mà de la Lliga Regionalista. Des del punt de vista ortogràfic, no es va seguir la normativització de l'IEC. La publicació que acabarà amb l'anarquia ortogràfica serà el *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*, de la mà de Salvador Guinot, principal impulsor i valedor de la *Sociedad*. Salvador Guinot és autor d'un seguit d'articles sota el títol "Fuentes de estudio de la lengua valenciana". Es decanta pel català normatiu de tradició antiga coincidint amb mossèn J. Garcia Girona i amb mossèn Alcover. Guinot fa èmfasi en la necessitat d'estudiar els documents d'arxiu. Fa un repàs a la lexicografia antiga valenciana. I en diversos articles analitza diccionaris: *Libre de Concordances, Liber Elegantiarum*, la *Sinonimia* d'Amiguet, els lèxics finals de les edicions d'Ausiàs March i d'altres, el *Vocabulari* de Joan Resa, l'obra de Martí de Viciana *Libro de alabanza de las lenguas hebrea, griega, latina, castellana y valenciana*, així com la *Rondalla de Rondalles* de Lluís Galiana, entre d'altres. Entre els col·laboradors del *Boletín*, Gimeno dedica una atenció especial a la figura de Lluís Revest i Corzo, autor de *La llengua valenciana. Notes per al seu estudi i conreu*, obra publicada per la Societat Castellonense de Cultura el 1930 en la qual Revest posa èmfasi en la unitat de la llengua, malgrat que és partidari de mantenir la denominació *valencià* per qüestions sentimentals.

En el tercer capítol es veu el posicionament de Nebot, Fullana i Guinot, tots coneguts per Garcia Girona, encara que el personatge que més el va influir en matèria ortogràfica i lingüística va ser mossèn Alcover. Garcia Girona també rep influències de mossèn Tomàs Bellpuig i de F. Mestre i Noé, director del diari *La Veü de Tortosa* (1899-1902), diari reivindicador del catalanisme a les terres de l'Ebre.

En el capítol quart s'analitzen alguns postulats ortogràfics de mossèn Alcover. El canonge manacorí defensà sempre la importància secundària de l'ortografia. Quan apareixen les *Normes* de l'IEC (1923) hi dedica un comentari en el *Bolletí* en el qual s'entreveuen les reserves que tenia envers aquestes *Normes*. I tot i això les segueix. Garcia Girona manifesta en tot moment la fidelitat a les propostes d'Alcover. Quan es produeix la ruptura d'Alcover amb l'IEC l'any 1918, el *Bolletí* reflecteix les objeccions d'Alcover: considera que el nou sistema ortogràfic oferia més inconvenients que avantatges. I entre 1918 i 1919 Alcover publica cinc articles sobre ortografia (sempre analitzant la documentació històrica i la grafia antiga). L'actitud d'Alcover fou negativa de cara a l'acceptació de les normes ortogràfiques de l'IEC per part de Garcia Girona, que el seguia al peu de la lletra.

En el cinquè capítol s'exposen les actituds ortogràfiques i lingüístiques de Garcia Girona, prenent com a base la correspondència amb Alcover i els pròlegs al *Vocabulari del Maestrat* i al poema *Seidia*. I Gimeno analitza tant les opinions explícites de Garcia Girona com l'ús ortogràfic que es fa en aquests tres textos.

Els temes que es tracten a les cartes són: a) ortografia, b) treball de camp per a recollir les dades dialectals, c) comentaris sobre les cèdules (fitxes) que redacta per al diccionari de la llengua, que giren entorn les fitxes que recull en 'enquesta dialectal', les que fa sobre mots extrets d'obres ja escrites i els aclariments lingüístics a preguntes de mossèn Alcover o de Moll; d) comentaris sobre història dialectal; e) problemes que li sorgeixen en la seva creació literària.

L'aportació a la lingüística catalana de Garcia Girona s'estudia en el VIè capítol. Garcia Girona va realitzar el treball de camp per recollir les dades dialectals de la manera sistemàtica que Al-

cover havia proposat en la *Lletra de Convit* de 1900. A més de les fitxes sobre lèxic recollit de viva veu, també n'hi ha del buidatge d'obres antigues trobades en els arxius (de Vistabella, de Benassal i de Tortosa), i d'altres on es dona resposta a preguntes de Moll o d'Alcover. En gairebé totes les cartes es parla de fitxes.

Pel que fa al vessant literari de Garcia Girona, que l'autor comenta en el capítol VIIè, cal destacar, des del nostre punt de vista, la traducció d'algunes Odes i d'alguns Epodes d'Horaci. Com Gimeno remarca, només per l'intent, prou reeixit, de traduir els poemes respectant i adaptant el ritme i el metre llatí al català, ja mereix la consideració de poeta destacat del primer terç del segle xx. En les traduccions inèdites, com en les editades, trobem emprats mots propis del català occidental que aquí adquireixen dignitat literària. M'agrada d'adduir-ne, només com a mostra, un exemple, *galdir-se* 'empassar-se, engolir-se', que apareix en *Del jardí d'Horaci* (p. 180) ("mes fòrcenlo a galdirse/ la gran fortor de l'all") i que és un mot característic de la varietat tortosina, no incorporat al DIEC.

En Apèndix es recull la correspondència entre els dos eclesiàstics, anotada acuradament per Gimeno, les poques lletres intercanviades per Garcia Girona amb la seva germana Inocència, les traduccions d'Horaci, la llibreta de notes i, finalment, les composicions inèdites de l'autor.

La llibreta de notes conté, a més del material transcrit, altres textos en llatí, oracions i material divers, que no es refereix a la llengua i que, per tant, no ha estat transcrit per l'editor.

Totes les anotacions lexicals transcrites porten nota de Gimeno Betí on es contrasta la informació que dona Garcia Girona amb la del seu *Vocabulari del Maestrat* i amb la del DCVB.

Garcia Girona pot ésser considerat el primer dialectòleg valencià modern pel seu rigor metodològic. El seu diccionari (*Vocabulari del Maestrat*) és de caràcter lingüístic, enfront del caràcter enciclopèdic dels anteriors. Un diccionari amb indicacions gramaticals en cada lema, marques estilístiques i ús del criteri cronològic i etimològic per donar compte de les formes i del significat dels mots. També és el primer lexicògraf valencià que usa el català com a metallenguatge.

A partir de les cartes es pot concloure que el *Vocabulari del Maestrat* va ser publicat parcialment —se n'interrompé la publicació per la mort del prevere de Benassal— però no restà incomplet: l'any 1907 Garcia Girona tenia 3300 fitxes, de la A a la X, que foren enviades posteriorment a Palma i que deuen ser a la calaixera de l'arxiu Alcover, a partir de les quals es podria "reconstruir" el vocabulari sencer.

Segons Alcover, Garcia Girona és el primer valencià que declarava sense embuts la catalanitat de la llengua parlada pels valencians d'una manera natural. Segurament en aquest aspecte la influència de Mestre i Noé i de l'ambient cultural entre els col·legues del seminari de Tortosa devia ser decisiva. En relació a aquest tema voldria afegir al que diu Gimeno una anècdota significativa. Mossèn Manyà, juntament amb mossèn Bellpuig, foren capdavanters a Tortosa del fejecisme, moviment de joves catalans cristians. Tots dos van ser consiliaris de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de la Cinta, de la qual era president F. Mestre i Noé. El bisbe Fèlix Bilbao va arribar a dir, referint-se a mossèn Manyà "Lástima de hombre. Mestre i Noé ha cometido un pecado muy grande: ha infiltrado el catalanismo en Manyà". Mestre i Noé va ser, doncs, el capdavanter de la renaixença lingüística a Tortosa. Per cert que jo mateixa comentava aquest fet i la relació de Mestre i Noé amb Alcover (inclosa una mostra de la correspondència que mantingueren) en un article de 1986 (*F. Mestre i Noé i la seva actitud davant la llengua. La correspondència amb Mn. A. Alcover*. Revista T(D) Tortosa. Estiu 1986).

En paraules de Manyà, en la presentació al *Vocabulari català de Tortosa* (2a edició, 1973) "Ell (Mestre i Noé) fou qui...alçà la veu potent que desvetllà entusiasmes entre els qui allavors érem joves, i ens mostrà el camí per arribar a la dignificació literària de la nostra llengua...". Garcia Girona va viure aquest ambient i va ser a Tortosa on va conèixer mossèn Alcover l'any 1902.

Per acabar, vull posar èmfasi en l'adequació del títol triat per Lluís Gimeno: assignar la centralitat del territori lingüístic a les comarques a les quals pertoca per raons geogràfiques òbvies; és el primer pas per poder (re)construir la identitat cultural i lingüística catalana. Tot i que, llibres com

aquest, ens la fan palesa i ens recorden que les “fractures” són més agudes ara que mai i també més traïdores, perquè ara tenim més informació que mai i més mitjans que mai per obviar malgirbades fronteres.

Àngels MASSIP I BONET
Universitat de Barcelona